

TARİHCİ TITUS LIVIUS ve AB URBE CONDITA ADLI YAPITINDAN XLIII. KİTABIN ÇEVİRİSİ

Çev. Mehmet Ali KAYA

Titus Livius, Caesar'ın ilk konsüllüğünde, İ.Ö. 59 yılında Kuzey İtalya'nın Patavium (bugün Padua) kentinde doğmuştur. Augustus'un ölümünden üç yıl sonra İ.S. 17 yılında yine bu kentte ölmüştür.

Augustus çağı yazınının en ünlü düz yazı yazarı olarak tanınmış olan Livius'un yaşamı üzerine bilgilerimiz sınırlıdır. Senatorlar sınıfından olmamakla birlikte varlıklı bir ailesi olduğu sanılan Livius, iyi bir eğitim görmüştür. Ancak sonradan büyük yapıtı Roma tarihini yazmaya koyularak yaşamını buna adanmıştır.

Livius'un çocukluğu, Caesar'ın Roma yönetiminde tek başına söz sahibi olduğu döneme tanık olmuştur. Yazılarından anlaşıldığına göre doğduğu kentle övünmüştür. Örneğin, Sparta'lı Cleonymas'ın İ.Ö. 302 yılında zorla baş eğdirme girişimini Patavium'luların boşa çıkarmalarını büyük bir hoşnutlukla anlatmıştır (X. ii). Etrüsk saldırılarına ve Kelt (Galler) akınlarına karşı direnerek kendisini savunmuş olan Patavium, Hannibal savaşında (İ.Ö. 218-204) Roma'nın yazgısını paylaşmıştır. Büyük bir ticaret merkezi olarak tanınmış olan Patavium İ.Ö. 49 yılında Roma vatandaşlığına alınmıştır. Augustus döneminde Roma'nın en zengin kentlerinin başında yer almıştır.

Livius'un karısı Cassia'dan Titus Livius Priscus ve Titus Livius Longus adlarında iki oğlu(1), bir de kızı olduğu bilinmektedir(2). Tam

---

1) Bu adlar Padua'da bir mezar yazıtında geçmektedir. C.I.L.v. 2975 [= Dessau, *Inscriptiones Latinae Selectae* 2919]; T. Livius c.f. sibi et/suis/T.Livio T.f. prisco f./T.Livio T.f. Longo f./Cassiae Sex.f. primae/uxori; Bkz. B.O. Forster. *Livy. Vol.I. Introduction. xii-xiii. not I. The Loeb Classical Library. London, 1988.*

2) Seneca onun Lucius Magius adında bir damadı olduğundan söz etmiştir (Sen. *Controv.x. Praef. 2*).

olarak kaç yaşında Patavium'dan ayrılarak Roma'ya geldiği bilinmemekle birlikte ya retorik eğitimi sürdürmek için gelerek sonradan tarihsel çalışmalarıyla ilgilendi ya da tarih yazmayı önceden tasarlamıştı ve bunun için gerekli olan kaynakları Roma'da bulacaktı(3). Öte yandan büyük yapıtını yazmaya başladığı tarihin İ.Ö. 27 yılından daha önce olmadığını söyleyebiliyoruz(4).

Livius'un basitçe Ab Urbe Condita (kentnin kuruluşundan başlayarak) diyerek adlandırdığı yapıtını(5) Aeneas öyküsüyle başlayıp Drusus'un ölümüne (İ.S. 9) değin getirmiştir. Büyük yapıtın bölümlenmesi şöyledir:

I-V. Kentin kuruluşundan Gallerce yağmalanmasına kadar (İ.Ö. 387/86)

VI-XV. İtalya'nın fethi (İ.Ö. 265)

XVI-XX. I. Kartaca savaşı. Hannibal ile savaşın başlangıcına kadar (İ.Ö. 219)

XXI-XXX. Hannibal ile savaş (II. Kartaca Savaşı) (İ.Ö. 201)

XXXI-XL. Makedonya kralı Philip'in ölümüne kadar (İ.Ö. 179)

XLI-LXXI. İç savaşa kadar (İ.Ö. 91)

LXXII-LXXX. İç savaşın çıkışından Marius'un ölümüne kadar (İ.Ö. 86)

LXXXI-XC. Sulla'nın ölümüne kadar (İ.Ö. 78)

XCI-CVIII. Sestorsius ile savaştan Galya savaşına kadar (İ.Ö. 58)

CIX-CXVI. İç savaşın çıkışından Caesar'ın ölümüne kadar (İ.Ö. 44)

---

3) Yapıtının bazı kesimlerinde (I. iv. 5; I. viii. 5; I. xxvi. 33) onun Roma'ya daha önce yabancı olmadığı görülmektedir.

4) Livius, I. (xix. 3) ve IV. (xx. 7) kitaplarında Octavius'tan Augustus diye söz etmiştir. Oysa senato ona bu ünvanı (Augustus) bu yılın (İ.Ö. 27) Ocak ayında bağışlamıştı.

5) Livius XLIII. (xliii. 3) yapıtı için "yıllıklarına" (in meos annales...) sözcüğünü kullanmış, Plinius da Livius'un bir cildinden söz ederken (N.H. Praef. 16) "tarihler" (histories) sözcüğünü kullanmıştır. Ancak her iki sözcük de geniş anlamlıdır. Nitekim Tacitus daha sonra ikinci büyük yapıtı *Annales'e Ab excessu Divi Augusti'* yi (Tanrısal Augustus'un ölümünden başlayarak) eklemiştir.

CXVII-CXXXIII. Antonius ile Cleopatra'nın ölümüne kadar (İ.Ö. 30)

CXXXIV-CXLII. Augustus'un Princeps'liğinden Drusus'un ölümüne kadar (İ.S. 9)

Livius'un yapıtı, pentad'lara (örn. I-V.) ya da dekad'lara (örn. XXI-XXX.) bölünmüştür. Ancak özellikle zamanının olaylarını anlattığı kesimlerde böyle bir düzenlemeye gidilmemiştir. Sonradan kopyacılar, yapıtın dekad'lara bölümünü alışılmış bir yöntem olarak kullanmışlardır.

Yapıtın yalnızca dörtte biri günümüze gelebilmiştir: Aeneas öyküsüyle başlayıp İ.Ö. 293 yılına değin gelen I-X. kitaplar, I. Kartaca savaşını konu eden XXI-XXX. Kitaplar, İ.Ö. 167 yılına değin Roma fetihlerini içeren XXXI-XLV. Kitaplar (bunlardan da XLI-XLIV. Kitaplarda eksiklikler vardır) ve CXXXVI., CXXXVII. Kitapların özetleri (periochae) dışında bütün kitapların özetleri Livius'un büyük yapıtından elimizde bulunanlardır.

Livius, kendisinden önceki annalistlerden yararlanmıştır. Ancak yararlandığı annalistlerin adlarını çoğunlukla vermemiştir. Daha çok "bazı annalistlerde buldum" demekle yetinmiştir. Kaynak olarak kullandığı en eski yazarlar Q. Fabius Pictor(6) ve L. Licinius Alimentus'tur(7). C. Calpurnius Piso Frugi(8) ve en sık başvurduğu Valerius Antias(9) ilk ikisiyle birlikte 1. ve 2. dekad'ları için yararlandığı annalistlerdir.

---

6) İ.Ö. İkinci yüzyıl ortalarında yaşamış olan Quintus Fabius Pictor, II. Kartaca savaşına katılmış, Aeneas öyküsüyle başlayarak II. Kartaca savaşı sonuna kadar olan zamanı içeren Roma tarihini yazmıştır.

7) Pictor'dan daha genç olan Lucius Licinius Alimentus, II. Kartaca savaşında orduda görev almış ve Hannibal'e karşı çarpışmıştır. Yapıtını Yunanca yazan Alimentus, Roma'nın kuruluşundan kendi zamanına kadar olanları yazmıştır.

8) Pictor ve Alimentus'un çağdaşdır. Onun tarihi, Roma'nın kuruluşundan yaşadığı döneme değin olan zamanı içerir.

9) Pictor, Alimentus ve Frugi'nin yaşadığı dönemde yaşayan Antias'ın yapıtı 75 kitaptır. Roma'nın kuruluşundan Sulla'nın ölümüne değin Roma tarihini içerir.

3. Dekad için kaynağı Polybios(10) olmuş, L. Coelius Antipater'den(11) de bu dekad için alıntı yapmıştır. 4. ve 5. Dekad'lar için yine Polybios başlıca güvencesi olmakla birlikte Q. Claudius Quadrius(12) ve Valerius Antias sık sık baş vurduğu annalistlerdir.

Politikayla hiç ilgilenmeyen Livius, bu yönüyle tanınan ilk Romalı tarihçi olmuştur. Senato ve yönetim birimlerinin dışında kalmıştır. Bu yüzden o, yönetim mekanizmalarını inceleme olanağından yoksun kalmış, senato toplantı tutanakları, antlaşma ve yasa metinleri konusundaki eksiklerini yapıtına yansıtmıştır. Tarihinde kişileri ön plana çıkarıcı yaklaşımı, siyasal öğelerin yerine ahlaksal öğelere yer vermesi onun en büyük özelliğidir. Doğal olarak onun bu özelliği olguları derinlemesine incelemesini engellemiştir. Yararlandığı değişik tarih yapıtlarını eleştirmek ya da onları karşılaştırarak çelişkilerini bulmak gibi bir amacı olmamıştır. Ancak onun başarısı büyük ölçüde ahlaksal yaklaşımındaki ciddiyet ve tarihin akışını kişilikler aracılığıyla açıklama çabasıdır.

Livius'un yazınsal biçimi çeşitlilik gösteren esnek bir yapıya sahiptir. Arşiv bilgilerini kısa ve resmi bir dille anlatırken savaş sahnelerini şiirsel ve dramatik bir dille tasvir etmiştir. Metin içinde aktarılan konuşmalar, okuyucuya eskiçağların havasını yansıtacak denli dramatik ve gerçekçidir. Yaşlı Seneca(13) onun alçak gönüllülü-

---

10) Polybios İ.Ö. 210 yılında Megalopolis'te doğmuştur. 82 yaşında doğduğu kentte ölmüştür. II. Kartaca savaşının çıkışından Corinthos'un düştüğü İ.Ö. 146 yılına kadar Roma tarihini yazmıştır. Yapıtının tamamı kırk kitaptır.

11) İkinci yüzyılın ortalarında yaşamıştır. Kendisinden öncekilerden farkı, yalnızca bir dönemi yazarak tarihsel monografi türünü Roma yazınına sokmasıdır. Antipater, II. Kartaca savaşının tarihini yazmıştır.

12) Quintius Claudius Quadrius, Sulla zamanında yaşamıştır.

13) Aynı adı taşıyan oğlundan dolayı yaşlı Seneca ya da Retor (hatip) Seneca diye tanınan Lucius Anneus Seneca, İ.Ö. 55 yılında İspanya'nın Corduba kentinde doğmuştur. Çocukken Roma'ya gelmiş ve öğrenimini orada sürdürmüştür. On kitaplık *Controversiae* ve bir kitaplık *Suasoriae* adlı yapıtları, retorik eğitiminde kullanılan değişik biçimlerde yazılmış konuşma örneklerini ve bunlar üzerine yazarın eleştirilerini içeriyor. Karşılıklı konuşma biçiminden olan *Controversiae*'den ve monolog biçiminde yazılmış olan *Suasoriae* 'den pek fazla birşey kalmamıştır. Seneca İ.S. 37 yılında ölmüştür.

günü içtenlikle övmüş, Tacitus(14) onu en açık ve düzgün konuşan tarihçiler arasına koymuştur. Quintilianus(15) Heradotos ile karşılaştırmıştır. Bunların yanı sıra Latin yazarları arasında Vergilius(16) ile birlikte en çok okunan yazar ünvanını kazanmıştır. Lucanus(17), Silius Italicus(18), Frontinus(19), Osorius Paganus(20),

---

- 14) Doğum yeri bilinmeyen Publius Cornelius Tacitus'un doğum yılının İ.S. 55, ölüm yılının İ.S. 117 olduğu sanılıyor. Yapıtları şunlardır: *Dialogus De Oratoribus* (Retorlar konusunda karşılıklı konuşma), *Agricola* (kayınbabası Agricola'nın yaşam öyküsü), *Germania* (German boyları üzerine yazılmış bir incelemedir), *Historiae* (Tarihler) ve *Annales* (yıllıklar).
- 15) Quint. Inst. Or. X.i. 101: İspanya'da Calagurris'te doğan Marcus Fabius Quintilianus'un doğum ve ölüm yılları kesin olarak bilinmemekle birlikte İ.S. 35-95 yılları arasında yaşadığı sanılmaktadır. *De Causis Corruptae Eloquentiae* (Retoriğin çöküş nedenleri) ve *Institutio Oratoria* (Retorik eğitiminin ilkeleri) adlı yapıtları vardır. Institutio Oratoria adlı yapıtının onuncu kitabında bir hatibin okuması gereken Latin ve Yunan yazarlarını ve yapıtlarını anlatmıştır.
- 16) İ.Ö. 70 yılında Kuzey İtalya'nın Mantua yöresinde Andes köyünde doğmuştur. Cremona, Mediolanum (Milano) ve Napoli'de eğitim görmüş, Yunanca öğrenmiştir. Augustus'un sarayında ve sanat koruyucusu Maecenas'in önderliğinde toplanan sanatçı ve yazarların bir üyesi olmuştur. *Bucolicae* (Çoban Şiirleri), *Georgica* ve *Aeneas* adlı yapıtlarıyla tanınmaktadır.
- 17) Marcus Anneus Lucanus, İ.S. 39 yılında Corduba'da doğmuştur. Yaşlı Seneca'nın torunudur. Elimizde bulunan tek yapıtı iç savaşı konu edinen *Pharsalid* dir. İ.S. 65'de ölmüştür.
- 18) Doğduğu kentin Patavium, doğum ve ölüm tarihlerinin İ.S. 25-101 olduğu sanılmaktadır. II. Kartaca savaşını anlatan on yedi kitaplık *Punica* adlı bir yapıtı vardır ve konusunu Livius'tan almıştır.
- 19) İ.S. 40-103 yıllarında yaşamış olan Frontinus, savaş sırasında ve kuşatmalarda kullanılan taktik ve teknik bilgileri içeren üç kitaplık *Strategenata* adlı kitabın yazarıdır.
- 20) İ.S. Beşinci yüzyılın birinci yarısında yaşamış olan Osorius, tarihçi ve teologdur. Roma'nın kuruluşundan İ.S. dördüncü yüzyıl ortalarına kadar olan zamanı anlatan *Historiae Adversus Paganos* adlı tarihini yazmıştır.

Florus(21) ve Cassius Dio(22) onun verilerini kullanan yazarlardır. Ortaçağ yazarlarından Dante, Livius'a hayranlık duymuş, onu *De Monarchia* adlı yapıtının ikinci kitabında kullanmıştır. Livius'un tarihine büyük ilgi gösteren İtalyan rönasansçılarından Machiavelli ünlü *Discorsi sul primo libro delle Dechedi Tito Livo*'yu yazmıştır(23).

Çevirisini yaptığımız XLIII. Kitap, Makedonya savaşı yıllarını (İ.Ö. 171-169) ilgilendirmektedir. Öteyandan bu kitap Afrika, Yunanistan ve Asya kent devletleri ile Eyaletlerden Roma'ya gelip, devletlerinin senatusa şikayet ve bağlılıklarını sunan elçilerin en yoğun olarak Roma'da bulunduğu yıllar olması yanı sıra, elçilerin ve Senatus'un kişiliğinde Roma'nın Doğu politikasını, Roma dışında görev yapan komutan ve yüksek görevlilerin haklı ya da haksız davranışları karşısında Senatus ve Halk Meclisinin yaklaşımını yansıtması açısından ilgi çekmekte ve önem arz etmektedir.

XLIII. Kitabın çevirisi için kullandığım kaynaklar şunlardır:

Titi Livi. *Ab Urbe Condita. Libri XLI-XLV* (düz. Caesar Garratano) Romae, 1933

Livy. Vol. 13. Book XLIII. (trans. Alfred C. Schlesinger) The Loeb Classical Library. London, 1968. (Latince ve İngilizce metin).

---

21) Iulius ya da Lucius Annaeus Florus. İ.S. İkinci yüzyılın başlarında yaşamıştır. Roma'nın kuruluşundan İ.S. 25 yılına değin kısa bir tarih yazmıştır. Onun bu yapıtı hemen hemen tamamıyla Livius'un bir özeti gibidir.

22) İ.S. 150-235 yılları arasında yaşamıştır. Aeneas'ın İtalya'ya gelişinden İmparator Alexander Severus'un dönemine değin (İ.S. 222-235) Roma tarihini yazmıştır. Yunanca olarak yazdığı yapıtının adı, *Romaika* 'dır.

23) Foster, Livy. Vol. I. Introduction. xxiv

XLIII. Kitap

I. Thessalia'da, savaşların yapılmakta olduğu bu yaz mevsiminde, konsulun İlyricum'a gönderdiği... Legat(1). İki zengin kenti kuşattı. Ceremia'yı silâh kullanarak teslim zorladı: Çevresi tahkim edilmiş Carnuns kenti yerlilerine merhametli sanısı vererek kendisine yaklaştırmak için, onların mallarına ve mülklerine hiç dokunmadı. Ne var ki, ne onlar kendiliğinden teslim oldular ne de o, kuşatarak elegeçirmeyi başarabildi. Sonunda iki kuşatmayla boşu boşuna erlerinin yıpranmasına neden olmamak için daha önce el sürmeden bıraktığı kenti yağmaladı.

Payına düşmüş olan Gallia'da anılabılır hiç bir başarı kaydetmemiş olan öteki konsul C.Cassius, legio'larını(2) boşu boşuna İlyricum üzerinden Makedonya'ya götürmeye kalkıştı. Senatus, konsulün bu yolculuk girişimini Aquileia'lı elçilerden öğrendi. Onlar kolonilerinin yeni ve güçsüz olmasına karşın Histria'lı ve İlyria'lı düşman boylar arasında yeterince tahkimat olmadığından yakınarak, bu koloninin tahkimatının gereğini senatonun ilgilerine arz ettiler. Bunun üzerine kendilerine şöyle bir soru yöneltildi: Bu sorunun konsul Cassius'a bırakılmasını istermisiniz? .Bu soruya şu yanıtı verdiler; Cassius ordusunu Aquilea'da topladıktan sonra İlyricum üzerinden Makedonya'ya götürdü. Bu haber inanılır gibi değildi; senato üyelerinin herbiri kendi kendine Cassius'un, belki Carnia'lılara ya da Histria'lılara savaş açmış olabileceğini düşündü. O zaman Aquileia'lılar; erlere otuz günlük hububat verdiklerini, onun İtalya'dan Makedonya'ya giden yolları tanıyan kılavuzlar bulup yanında götürdüğünü ve bunun dışında hiçbir şey bilmediklerini söylediler, dahası, duyduklarını da doğrulayamadılar. Çünkü konsul öylesine küstahça bir girişimde bulunmuştu ki, gerçekten senatoyu kızdıracak denli, eyaletini bırakıp gitmeyi, kendisinin olmayan bir eyaletten

---

1) Legio komutanlarının ya da eyalet valilerinin yardımcıları olan yüksek görevli. Bu göreve senato tarafından senato üyeleri arasından atanan bu Legatlar, imparatorluk döneminde Legio komutanı (Legatus Legionis) ve eyalet yönetimini elinde tutan yüksek görevli (Legatus Pro Praetore) oldular.

Legatus ünvanına sahip olan komutanın adı kayıptır.

2) Roma ordusunun 4200-6000 kişi arasında değişen askeri birliği. Belirtisi "Aquila" (kartal) olan bu birlik, 10 yaya cohors'u ile 300 atlıdan oluşmuştur.

geçmeyi, ordusunu bilmediği bir yoldan yabancı boylar arasından geçirmeyi, pekçok boya İtalya yolunu açık bırakmayı göze almıştı. Senatus üyeleri, praetor C. Sulpicius'a, o gün kentten olabildiğince çabuk çıkmaları için ve konsul Cassius'u her nerede ise izlemeleri için senatodan üç elçi atama görevi verdiler. Onlar, senatusun savaş yapılmasına oy kullanmadığı hiçbir halkla savaşa tutuşmamasını ona bildireceklerdi. Giden elçiler şunlardır: M. Cornelius Cethegus, M. Fulvius ve P. Marcius Rex. Konsul ve ordusu konusundaki endişe, dikkatleri Aquileia'nın tahkiminden şimdilik ayırdı.

II. Sonra her iki İspanya eyaletinin halkından gelen birkaç elçi senato önüne çıkarıldılar. Romalı yüksek görevlilerin acımasızlığından ve kendini beğenmişliğinden yakınan bunlar, diz çökerek bağlaşıklarının düşmanlarından daha kötü davranmalarına, kendilerini hırpalamalarına ve mallarını soymalarına göz yumulmasını senatodan dilediler. Başka olumsuzlukları da sızlanarak dile getirdiklerinde anlaşıldı ki rüşvet alınmıştı. Payına İspanya eyaleti düşmüş olan Praetor(3) L. Cornelius, İspanyalıların paralarını geri alması için senatus üyeleri arasından herbirine beş yargıç (recuperatores) vermek ve onların isteyecekleri koruyucuları seçmekle görevlendirildi. Elçilere, Curia'ya(4) çağırıldıktan sonra senatus kararı okundu ve koruyucularının adlarını önermeleri buyuruldu. Onlar dört ad verdiler: M. Porcius Cato, Gnaeus'un oğlu P. Cornelius Scipio, Lucius'un oğlu L. Aemilius Paulus ve G. Sulpicius. Yargıçlar (recuperatores) ilkin A. Manlius ve M. İunius'un konsullüklerinde praetor'luk yapmış olan Marcus Titinius'u duruşmaya çağırıldılar. Duruşma iki kez ertelendi, üçüncüsünde davalı temize çıkarıldı. İki eyaletin elçileri arasında anlaşmazlık çıktı. Aşağı İspanya halkının elçileri M. Cato ve P. Scipio'yu, yukarı İspanya halkının elçileri L. Paulus'u ve Sulpicius Gallus'u koruyucu olarak kabul ettiler. Aşağı halklar tarafından P. Furtius Philus, yukardakiler

---

3) Yargı işlerine bakan, genel eğlence ve yarışmaların düzenlenmesinden sorumlu olan, konsulların yokluğunda geniş yetkiler alan kamu yüksek görevlisi. Önceleri Roma yurttaşları arasındaki davalara bakan Kent Yargıcı (Praetor Urbanus) ve yabancılar arasındaki davalara bakan Yabancılar yargıç (praetor Peregrinus) olmak üzere sayıları iki iken sonradan sayıları artırılmıştır.

4) Krallık devrinde Forum Romanum'da yapılmış olan bina, toplanma yeri olarak kullanılıyordu.

tarafından M. Matenus yargıçların (recuperatores) soruşturmasına getirildiler. İlk Sp. Postimius ve Q. Mucius'un konsullüklerinde üç yıl önce, ikincisi L. Postimius ve M. Popilius'un konsullüklerinde iki yıl önce praetor olmuştu. Her ikisi de çok ağır suçlamalardan yargılandılar ve dava ileri bir tarihe alındı. Yeni duruşma günü geldiğinde suçlayıcılar, onlara sürgün için (Roma) topraklarını terk etmelerini bildirdi. Sürgün için Furius Praeneste'ye, Matienus Tibur'a gitti. O zaman soylu ve güçlü olanların suçlu çıkarılmalarına, koruyucuların engel olunduğuna ilişkin bir söylenti yayılmıştı; dahası, praetor Canuleius bu kuşkuyu artırmıştı; çünkü o, bu denetlemeyi savsaklayıp para toplamaya başlamış, ardından İspanyalılar yüzünden pekçok kişi zarar görmesin diye aniden eyaletine dönmüştü. Bunlar sessizlik içinde unutulup gitti. Buna karşın ilerde senatus, İspanyalılar ile ilgili, Romalı bir yüksek görevlinin onların yirmide bir vergilerini bizzat kendisinin belirlediği edere satmaya zorlamamasını ve vergi toplamak amacıyla komutanların (İspanyalıların) kentlerinde oturmalarını istememeleri üzerine bir kez daha karar çıkardı.

III. Bu kez elçiler İspanya'nın yeni sınıfından geldiler. Onlar, Romalı askerlerle eşit evlilik hakları olmayan İspanyalı kadınların çocukları olduklarını, sayılarının da dört bini aştığını söyledikten sonra kendilerine yaşayacakları bir kent verilmesi için yalvardılar. Senatus, onların kendi adlarını ve azat etmiş oldukları bazı kölelerin adlarını praetor L. Canuleius'a bildirmelerinin ve Oceanus yakınındaki Carteia'ya yerleştirilmelerinin uygun olduğuna karar verdi. Yurdunda kalmak isteyen Carteia'nın yerlilerine de toprak ayırımı yapıldığı zaman koloni üyesi olma olanağı tanındı. Koloni Latin hakları(5) kazandı ve azatlı insanlar kolonisi adını aldı.

---

5) Roma yurttaşı olmayan bir kişiye, tam yurttaşlık hakkı sağlamak üzere tanınan belli hak ve ayrıcalıklar. Roma hukukuna göre ticaret hukuku (commercium), Roma vatandaşlarıyla evlenme hakkı (conubium) veren latin haklarına (Ius Latii) yalnızca Latium'da yaşayan Latinler sahipti. İ.Ö. 3. Yüzyılda Latin haklarının asıl uygulama alanı Roma yurttaşlarının yerleştirildiği Roma kolonilerine kaydı ve bu koloniler Roma'ya bağlı özerk topluluklar oldu. Bu hak, İ.Ö. 2. Yüzyılda Roma'nın egemenlik altına aldığı yabancı halklara da tanındı.

Yine bu sırada Afrika'dan, babasının elçisi olarak Masinissa'nın oğlu prens Gulussa ve Kartacalı elçiler geldiler. Senatus önüne ilkin Gulussa çıkarıldı. O, babasının Makedonya savaşında göndermiş olduğu savaş araç ve gereçlerini sayıp döktükten sonra, eğer bunların dışında daha buyurmak istedikleri varsa kendilerine bu denli hizmet veren Roma halkına bunları sağlayacağına söz verdi ve senato üyelerini, Kartacalıların oyunlarından sağlayacağına söz verdi ve senato üyelerini, Kartacalıların oyunlarından sakınmaları için uyardı: Onlar (Kartacalıları) büyük bir donanma hazırlama düşüncesindedirler, görünüşte Makedonyalılara karşı Romalıların adına; oysa donanma hazırlanıp, donanımları sağlanınca Roma'yı düşman mı yoksa bağlaşıklık mı kabul etmeleri konusundaki inisiyatif kendilerinde olacaktır. Bu uyarı [senatusun kuşkulananmasına neden oldu] (6) ...

IV. ... Sonra ordugâha girip kesik başlar(7) göstererek öyle bir korku saldılar ki eğer ordu onlara anında karşılık verseydi, ordugâhı ele geçirmeleri içten bile değildi. Üstelik kaçışmaların da böylesi, daha önce görülmemiştir; öyle insanlar vardı ki onlar yalvara yakara barışı sağlasınlar diye gönderilecek elçilere öğüt veriyorlardı. Haber duyulunca pekçok kent teslim olmaya gittiler. Bu kentler kendilerini temize çıkarınca, suç iki kişinin deliliğine verildi; öteyandan bunlar da suçu üstlendiler; bunlara hoş görülme davranan praetor, hiç zaman kaybetmeksizin öbür kentler üzerine yürüdü. Hiç kimse buyruklarına karşı durmadı ve kısa süre önce büyük bir kargaşayla çalkalanmakta olan bölgeyi, şimdi ordusunu hiç kullanmadan yatışmış bir ortamda geçti. Pekçok vahşi boyu kan akıtmadan uysallaştıran praetorun yumuşaklığı, şu nedenle daha çok halkı ve soyluları sevince boğdu; çünkü Yunanistan'da konsul Licinius ve praetor Lucretius, savaş alanında oldukça aç gözlü ve acımasız davranmışlardı. Burada bulunmama nedeni kamu hizmeti olduğundan

---

6) Kayıp olan bu kesimin içeriği şöyledir: İ.Ö. 170 yılı kamu yüksek görevlilerinin eyaletlere atanması- konsul Aulus Hostilius Mancius Makedonya'ya; konsul Aulus Atilius Serranus İtalya'ya; Praetor Lucius Hortensius Donanma yönetimine atandılar: Licinius'un Coronea'ya kötü davranması; Praetor Lucretius'un Oreus yenilgisi; Epirus'luların ayrılışı ve Hostilius'un onlardan kaçışı; Makedonyalının Dardanus'lulara ve İllyria'lılara karşı kazandığı başarılar ve İspanya'daki ani öfke.

7) Bu "Başlar" isyanının ikil liderine ait olabilir. Bkz. Livy. Vol. XIII., s. 15, not. 1

suçlanmaması gerekmesine karşın, halk temsilcileri Lucretius'u her toplantıda hırpalıyorlardı. Çünkü onlar Roma'nın yakınına bile tam olarak bilmezlerken, o, bu sırada Antium'da kendi bölgesinde, yağmalardan elde ettiği paraları harcama pahasına Larocina ırmağından Antium'a su getirmekle uğraşıyordu. Onun bu yapı için yüz otuz bin *aes*'e (8) sözleşme yapmış olduğu söyleniyor; ayrıca yağmadan elde ettiği resimli tablolarla Aesculapius tapınağını süsledi.

Hortensius'un kentlerini yağmalamış ve kırıp dökmüş olduğundan yakınarak curia önünde ağlayan Abderalı elçiler, nefreti ve onursuzluğu Lucretius'tan ardılı Hortensius'a çevirdiler: O, kendilerinden yüz bin *denarius* (9) ve elle bin *modium* (10) buğday buyurduğunda, bu konu dolayısıyla hem konsul Hostilius'a hem de Roma'ya elçiler göndermek için süreç istemeleri kentin yıkımına neden olmuş; kendileri konsula henüz ulaşmışlar ki kentlerinin yağmalandığını, önderlerinin başlarının baltayla kesildiğini, geriye kalanların köle olarak açık artırmayla satışa çıkarıldığını duymuşlar. Bu olayı çirkin bulan senatus, bir yıl önce Coronea'lılar hakkında çıkarılan kararı Abdera'lılar için de geçerli kıldı; praetor Q. Macinus, bu kararı kurultay adına bildirmekle yükümlü kılındı. İki elçinin, C. Sempronius Blaeus ve Sex. İulius Ceasar'ın, Abdera'lıları yeniden özgürlüklerine kavuşturmalarına karar verdiler. Bu elçilere, Abdera halkına haksız savaş açılmış olduğuna, bütün köleleştirilmiş olanların bulunarak özgürlüklerinin geri verilmesine ilişkin senatus kararını iletme sorumluluğu verildi.

V. O tarihlerde Makedonya'da askerî tribün A. Hostilius ile birlikte olan ve bir yıl önce konsüllük yapmış olan C. Cassius hakkında senatusa şikayetler getirdiler. Gelenler Gallya'lıların kralı Cincibus'un elçileriydiler. Onun kardeşi, bağlaşıkları Alp boylarının tarlalarını yağmalamış ve binlerce insanı köleleştirmiş olan C. Cassius'tan yakınarak senatus önünde konuştu. Yine bu sıralarda gelen Carnuns'luların, Histrus'ların ve Lapidus'luların elçileri, C. Cassius'un önce kendilerinden Makedonya'ya götüreceği ordusuna yolu gösterecek klavuzlar isteyip, sanki yapması gereken bir başka savaşa gidiyormuş

---

8) Roma parası. Bu konuda bkz. Prof.Dr. Sabahat Atlan. Roma Tarihinin Ana Hatları. İstanbul 1970, 62-63

9) Roma'nın gümüş sikkeleri birimi

10) Roma'nın buğday ölçü birimi, Kile'nin dörtte biri.

gibi barış içinde kendilerinden ayrıldığını, sonra yolculuğunun yarısından geri dönüp bir düşman gibi topraklarına girdiğini, her yerde kıyımlar ve yağmalar yaparak kentlerini yakıp yıktığını anlattılar. Dahası konsülün kendilerine neden bir düşman gibi davrandığını şu ana kadar anlayamadıklarını bildirdiler. Senatus, hem burada bulunmayan Gallya'luların kralına hem de bu halklara şu yanıtı verdi:

Senatus, şikayet konusu olan bu olayların ne önceden olacağını biliyordu ne de eğer olduysa bunu hoş karşıladı; buna karşın konsül rütbesinde olan birisini duruşması olmadan kınamak haksızlık olur; çünkü kamu hizmeti yapmak için burada bulunmamaktadır; C. Cassius Makedonya'dan dönünce eğer onu yüz yüze suçlamak isterlerse, olay açıklık kazanınca tazminat ödemek için senato meşgul olacak.

Senatus bu elçilere yalnızca yanıt vermekle kalmadı, aynı zamanda senatus üyelerinin bu konudaki düşüncelerinin ne olduğunun bildirilmesi için Alplerin ötesinde yaşayan kralı iki elçinin, bu birkaç boya üç elçinin gönderilmesini uygun gördü. Elçilerin iki bin *aes*lik armağanlarla gönderilmesini, iki kardeş krala beş *pondo* (11) altından iki gerdanlık, yirmi *pondo* gümüşten yapılmış beş vazo, seyisleriyle birlikte süslü koşumları olan iki at, atlı silâhları ve boruları, iki kralın refakatçıları, azatlı ve hizmetçileri için giysilerden oluşan özel eşyaların gönderilmesini uygun buldu. Bu eşyalar gönderildi. Onların dilekleri üzerine kendilerine bir kerede on at satın alıp İtalya'dan çıkarma ayrıcalığı tanındı. Gallya'lularla birlikte Alplerin ötesine, C. Laelius ve M. Aemilius Lepidus, öbür uluslara C. Sicinius, P. Cornelius Blasio ve Titus Memmius elçi olarak gönderildiler.

VI. Yine aynı zamanda Roma'ya, Yunanistan ve Asya kent devletlerinin birçoğundan elçiler geldi. Önce Atinalı elçiler Senatus önüne çıkarıldı. Onlar ellerinde bulunan gemilerin ve erlerin tamamını konsül P. Licinius ve praetor C. Lucretius'a göndermiş olduklarını anımsattılar. Ardından, bu görevlilerin zor kullanmadıklarını ama kendilerinden yüz bin ölçek hububat istediklerini; çorak topraklarını sürmelerine, dahası ithal hububatla

---

11) 28.370 grama denk bir ağırlık ölçüsü birimi.

çiftçilerini beslemelerine karşın ancak görevlerinde başarısız olmayacak denli toplayabildiklerini, istedikleri diğer nesnelere de sağlamak için hazır olduklarını söylediler.

Önceden verdikleri hiçbir şey olmadığını belirterek söze başlayan Milesia'lı elçiler, savaş için kendilerine buyuracakları her şeyi sağlamak için hazır olduklarına söz verdiler.

Alabanda'lı elçiler, kendilerinin Roma kenti için bir tapınak inşa ettiklerini (12) ve bu tanrıça için yıllık oyunlar düzenlediklerini, en büyük ve en iyi tanrı Juppiter'e armağan olarak Capitolum' a(13) koymak için elli pondo altından çelenk, atlılar için üçyüz kalkanı yanlarında getirdiklerini, bunları senatonun istediği birisine vereceklerini söylediler. Ardından armağanları Capitolum'a koymak ve kurban sunmak için izin istediler.

Seksen pondo ağırlığında bir çelenk getiren Lampsacus'lu elçiler de, Perseus'a ve daha önce Philippus'a bağlı olmalarına karşın, Roma ordusu Makedonya'ya geldiğinde Perseus'dan ayrıldıklarını anımsatarak aynı şeyi istediler. Bunun ve Romalı komutanlara sağladıkları bütün yardımlarının karşılığında yalnızca Roma halkının dostluğuna kabul edilmelerini ve eğer Perseus ile yeniden barış yapılırsa gene Perseus'un kontrolüne girmelerine izin vermemelerini dilediler. Öbür elçilere de nazıkçe yanıtlar verildi ve Alabanda'luların kalkanları Makedonya'daki A. Hostilius'a götürmeleri buyuruldu.

Afrika'dan da hem Kartaca'nın hem de Masinissa'nın elçileri geldiler. Bir milyon ölçek buğday ve beşyüz bin ölçek arpayı denizden naklettiklerini ve senatusun uygun gördüğü yere aktarmak için buyruk beklediklerini bildiren Kartacalı elçiler, bu armağanın ve gösterdikleri saygının Roma halkının hizmetlerinin ve kendi arzularının çok altında kaldığının bilincinde olduklarını söylediler. Öteyandan onlar,

---

12) Böyle bir tapınağı İ.Ö. 195 yılında Smyrna inşa etmişti(Tacitus. Annales IV. 56). Roma'nın bir tanrıça olarak tapım görmesi yalnızca Romalı olmayanlar için geçerliydi. Çünkü onlar için bu huzur demektir. Roma dininin bir parçası olarak resmen uyarlanması ise Hadrianus'un krallığının sonuna doğru gerçekleşti (Cassius Dio, LXIX. 4.3).

13) Roma'da Saturnius tepesinde inşa edilmiş Jupiter tapınağı.

sık sık diğer fırsatlarda, her iki halkın aralarının iyileşme sürecinde, değer bilir ve sadık dostluk görevlerini yerine getirdiler. Masinissa'nın elçileri de bin ikiyüz at ve on iki fil ile birlikte aynı ölçüde buğday getirmek için söz verdikten sonra senatodan, gerekli olan başka bir nesne varsa kendilerine buyurmalarını rica ettiler. Çünkü kral önceden söz vermiş olduklarını sağladığı gibi, bunları da içtenlikle yerine getirecektir.

Kartacalılara ve krala teşekkür edildikten sonra, söz verdiklerini Makedonya'daki konsul Hostilius'a götürüp vermeleri istendi. Elçilerin her biri iki bin *aes*'lik armağanlarla gönderildi.

VII. Konsul Publius'un kendilerinden istediği kadar çok sayıda okçuyu Makedonya'ya göndermiş olduklarını anımsatan Giritli elçiler, kendilerine sorulması üzerine, Perseus'un yanında hizmet veren okçu sayısının Romalıların yanında hizmet edenlerden daha fazla olduğunu inkâr edemeyince, şu yanıtı aldılar: Eğer Giritliler Romalıların dostluğunu, kral Perseus'unkinden üstün tutmayı seve seve ve içtenlikle yeğleyeceklerse Roma senatosunun onlara vereceği yanıt, öbür bağlaşıklarına verdiği denk olacak. Bu arada bilsinler ki Giritliler, şu anda kral Perseus'un garnizonunda bulunan askerlerini ilk fırsatta yurduna çağırarak ilgilenirlerse senatus sevinç duyacak.

Aldıkları bu yanıtla ayrılan Giritlilerin ardından Chalcis'li elçiler çağrıldılar. Onların elçiler kurulunun girmesiyle birlikte duygusal bir heyecan doğdu. Çünkü ayaklarından acılar içinde kıvrılmakta olan kralları Micythion, sedye içinde alınmıştı içeriye. Böyle hasta olan birisinin sağlığını bahane ederek derhal alınması gereken bir önlem gereksinimi görüntüsünü vermesinin iki nedeni vardır; ya bizzat kendisi sağlığını öne sürmeye cesaret edememişti ya da istediğine izin verilmemişti. O yurdunda uğradığı felaketi anlatacak dili dışında bedeninin hala canlı kalan bir tarafının bulunmadığından sızlanarak söze başladıktan sonra, ilkin devletinin, Roma ordusuna ve komutanlarına gerek geçmişte gerekse şu anda Perseus'la girişmiş oldukları savaşta sağlamış olduğu yardımları saydı:

Felaketlerin ilki yurttaşlarına küstahça, acımasızca ve aç gözlüce davranan Romalı praetor C. Lucretius'un zamanında, ikincisi ondan beter olan L. Hortensius zamanında başlarına geldi. Roma halkına verdiğimiz söze hanel getirmektense kendilerinin ve bugün başkalarının katlanmakta oldukları acıların çok daha fazlasına katlanmaya razı olduklarını, çünkü Lucretius'a ve Hortensius'a

gelince, biliyorlardı ki bunları kente almaktansa yüzlerine kapıları kapatmak daha güvenli olacaktı. Nitekim kapılarını onlara kapayan Emathia, Amphipolis, Maronea, Aenus sağ salım kaldılar. Chalcis'teki tapınakların bütün bezemeleri soyuldu. C. Lucretius kutsallığını bozduğu bu eşyaları, gemilere doldurarak Antium'a götürdü. Özgür kişileri zorla köleleştirerek yanısıra alıp gitti. Roma halkının bağlaşıklarının mallarını yağmaladı ve yağmalama gündelik iş oldu. Çünkü Hortensius da C. Lucretius gibi davranarak kışın olduğu kadar yazın da gemi personelini kente yerleştirdi. Evler onun gemici takımıyla doldu. Chalcis'lilerin karılarına ve çocuklarına-aralarında başıboş dolaşarak, ne bir saygın söz ettiler ne de yakışık alır bir davranışta bulundular.

VIII. Lucretius'un şahsen yangılanması ve kendisini aklamasi için senatus önüne çıkarılmasına karar verildi. Senatus önünde, yokluğunda üstüne atılanlardan çok daha fazlasını işitti. Güçlü ve etkili suçlayıcılar olan iki halk temsilcisi M. Iuvenius Talna ve Cn. Aufidius, suçlamalara katkıda bulundular. Onu yalnızca senatus önünde kınamakla kalmadılar, bir de kurultay önüne çekerek birçok konularda hırpaladılar. Ardından duruşması için bir gün saptadılar. Senatonun buyruğu ile praetor Q. Maenius, Chalcis'li elçilere şu yanıtı verdi:

Chalcis'lilerin önceki ve şimdiki savaşta kendilerine yakışır şekilde sağladıkları yardımlar ve elçilerin burada söyledikleri doğrudur. Senatus bunları gereğince yapılmış kabul ediyor. Romalı praetor Lucretius'un yapmış olduğu, Hortensius'un da yapmakta olduğu eylemler senatonun onayından geçmemiştir. Roma halkının Yunanistan'ın özgürlüğü adına, şimdi Perseus ile daha önce de babası Philippus ile girişmiş olduğu savaşı bilen hangi senatus üyesi bunu düşünebilir? Hangisi kamu yüksek görevlilerin bağlaşıklarına ve dostlarına bu çileleri çektirmelerine kayıtsız kalır? Chalcis'li elçilerin yakınları ve senatusun hoş karşılamadığı eylemleri içeren bir mektup, praetor L. Hortensius'a verilecek; her hangi bir özgür insan, köleleştirilerek satılmışsa ilk fırsatta onların bulunması ve özgürlüklerine yeniden kavuşturulması sağlanacaktır; senatus bağlaşıq gemicilerin kaptanları dışında hiçbirinin onların evlerine girmelerini haklı bulmayacaktır.

Senatonun buyruğu ile Hortensius'a bunlar yazılmıştır. Elçiler iki bin *aes*'lik armağanlarla gönderildi ve Michythion'u rahatça

Brundisium'a yolcu etmek için kamu adına arabalar kiralandı. Lucretius'a gelince, halk temsilcileri onu duruşma günü geldiğinde halk önünde yargıladılar ve bir milyon *aes* ceza önerdiler; *Comitia*'da(14) oylama yapıldı, otuzbeş boyun tamamı onu mahkûm etti.

IX. Bu yıl Ligur'ların ülkesinde anılabilir hiçbir başarı kazanılmadı. Çünkü ne düşmanlar silâha davrandılar ne de konsul, onların topraklarına legio'larını soktu. Konsul, bu yıl için yeterince yatışmış bir ortam sağladıktan sonra iki legio Roma erini eyalete geldiği günden itibaren altmış gün içerisinde terhis etti. Latin adlı bağlaşıklarından oluşan ordusunu, zamanından önce Luna ve Pisa'daki kışlaklarına götürdü ve ardından kendisi atlı birliklerini yanına alarak Gallia eyaleti kentlerinden çoğunu ziyaret etti.

Makedonya dışında bir başka yerde savaş yoktu. Öteyandan Romalılar, İlyria'lıların kralı Gentius'tan tedirginlik duyuyorlardı. Bu tedirginlik, senatonun İssa'daki legat C. Furius'a, Brundisium'dan tam donanımlı sekiz geminin gönderilmesi için karar alınmasına neden oldu. O İssa'lılardan oluşan iki gemilik güç ile adayı koruma görevinde bulunuyordu. Praetor M. Raecius, senato kararı uyarınca, İlyrium'a bakan İtalya'nın bu kesiminden topladığı iki bin askeri bu gemilere yerleştirmişti. Konsul Hostilius, İlyricum yöresinde yaşayanları koruyup gözetmesi için Ap. Claudius'u dört bin yaya ile İlyricum'a gönderdi. Bununla yetinmeyen Claudius, bağlaşıklarından topladığı yardımcı birlikleri- ayrı ayrı boylardan yaklaşık seksen bin kişi- askeri güçlerine kattı. Bölgeyi tamamen geçtikten sonra Desserat'ların Lychnidus kenti yakınına üslendi.

X. Buradan uzakta olmayan Uscana, Perseus'un egemenlik alanına giren bir kenttir. Kentin on bin yerlisi ve koruması için orta halli Girit'lilerin garnizonu vardır. Buradan C. Cassius'a, askeri güçlerini kentten çok yakınına getirmiş olursa, kente ihanet etmek için hazırlanmış adamlar bulacağını bildiren gizli haberler getirmişlerdi;

---

14) Bir kamu yüksek görevlisinin, belirli işlerin yürütülmesi için topladığı seçici ve yasa koyucu halk kurultayı. Oylamanın grup grup yapıldığı bu kurultaya yalnız bir grup çağırılmış ise *Concilium*, bütün halk çağırılmış ise *Contio* denir.

yalnızca kendisi ve arkadaşları değil aynı zamanda erleri de ganimetten bol bol payını alacağından, emeğine degecekti. Açgözlülüğün tutkusu, onun öyle aklını başından aldı ki ne haberi getirenlerden birisini yanında alıyordu, ne plana yapılacak ihaneti önlemek için tutaklar istedi, ne ön inceleme yapmak için adamlarını gönderdi ne de ciddi bir söz aldı. Uygun bir günde Lychnidus'dan ayrılarak, yöneldiği kentten on iki mil ötede durdu ve orada ordugâhını kurdu. Oradan dördüncü nöbette, ordugâhın korumasına yaklaşık bin asker bırakarak saldırıya geçti. Uzun yürüyüş kolunda seyrek ve düzensiz biçimde ilerleyerek, gece karanlığında, darma dağın kente yaklaştılar. Duvarların üzerinde silâhlı hiçbir insan görmeyince işi gevşek tuttular. Ne var ki onlar atış erimine girer girmez, iki kapıdan aynı anda birden bire sel gibi çıktılar. Dışarıya fırlayanların attığı savaş naralarına, duvarların iç kesimlerinden yükselen kadın çığlıklarının ve bronz savaş gereçlerinin şakırtılarının karışmasıyla yer gök inledi. Bu arada örgütsüz kalabalığın ve dağınık köleler takımının çıkardığı türlü sesler yükseltiyordu. Her yönden değişik biçimlerde gelen bu gürültü öyle bir korku saldı ki, Romalılar bu beklenmedik çıkışın ilk fırtınasını kırmayı başaramadılar. Bundan ötürü kaçış sırasında ölenler, çarpışma sırasında ölenlerden çok daha fazla oldu. Legat ile birlikte yaklaşık iki bin kişi zorlukla ordugâha ulaşabildi. Ordugâhın yolu oradan ne kadar uzun olursa, düşmanların yorgun düşmüş pekçok askeri yakalama olanakları o kadar çoktu. Nitekim Appius kaçış sırasında dağılmış olan adamlarını toplamak için oyalanmak bile. Oysa onun bu eylemi tarlalarda dağılmış insanlar için kurtuluş olurdu. O, bozgundan geriye kalanlarla birlikte Lychnidum'a geri döndü.

XI. Makedonya'da bu ve öbür görevlerin başarısızlıkla yönetilmiş olduğu, Roma'ya kurban sunmak amacıyla gelen Askeri tribunus Sex. Digitus'tan öğrenildi. Bunun üzerine, daha büyük bir onursuzluğa uğrama kaygısı duyan senato üyeleri, olup bitenleri eksiksiz bildirsınler diye M. Fluvius Flaccus ve M. Caninius Rebillus'u elçi olarak Makedonya'ya yolladılar. Konsul Hostilius'un da ocak ayı içerisinde bitirmeleri gereken konsül seçimlerinin zamanında gerçekleşmesi için, bir an önce kente dönerek *comitia*'yı toplamasına karar verdiler. Bu arada praetor M. Raecius, bütün İtalya'daki senatus üyelerini-Roma dışında bulunmalarının gerekçesi kamu yararına değilse, bir bildiriyle Roma'ya çağırarak ve şu anda Roma'da bulunan senatus üyelerinden hiç birinin kentin bir mil ötesine çıkmamasını sağlamakla görevlendirildi. Senatonun kararı üzerine şunlar gerçekleşmiştir:

Comitia konsül seçimleri için yirmi altı Ocak'ta toplandı; o gün Cn. Servilius Caepio ve ikinci kez bu göreve gelen Q. Marcius Philippus konsül seçildiler; üçüncü günde yapılan seçimlerde, C. Decimius, M. Claudius Marcellus, C. Sulpicius Gallus, C. Marcius Figulus, Ser. Cornelius Lentilus, P. Fonteius Capito Praetor atandılar; seçilen praetörlerin ikisinin payına kent içi görevi, diğer dördüne İspanya, Sardinia, Sicilia eyaletlerinin ve Donanma'nın yönetimi düştü.

Bu çağrı üzerine Şubat ayının son günlerinde elçiler Makedonya'dan döndüler, Kral Perseus'un bu yaz kazandığı başarıları hakkında bilgi verdiler: O, Roma halkının bağlaşıklarına o denli korku salmıştı ki bütün kentler onun yetkisini tanımış; konsülün ordusu, çıkar yüzünden tezkere verile verile azaltılmış; bu durumun suçunu konsül askerî tribunlara, askerî tribunlar konsula yüklemiş; Claudius'un alçaklığından ötürü düşülen bu kötü durumun onarımını, senato üyeleri bu elçilere vermiş. Ancak onlar İtalyan boylarından birkaç, büyük kesimden de düzensiz biçimde yığınla toplayarak kaydettikleri birçok askerini orada yitirildiğini bildirdiler. Atanan konsüllere, göreve başlar başlamaz Makedonya hakkında senatoya bilgi vermeleri buyruldu. Konsüllerin atandıkları eyaletler İtalya ve Makedonya'dır.

Bu yıla bir ay eklenmiştir; ek ay Terminalia'dan sonra üçüncü günde başlamıştır. Bu yıl din görevlileri L. Flamininus... öldüler. Yine bu yıl iki *pontifex* (15), L. Furius Philus ve C. Livius Salinator yaşamlarını yitirdiler. Furius'un yerine T. Manlius Torquatus, Livius'un yerine M. Servilius seçildiler.

XII. Ertesi yılın başında yeni konsüller, Q. Marcius ve Cn. Servilius eyaletler konusunda anlaşamayınca, senato, onların ilk fırsatta Makedonya ve İtalya için ya aralarında anlaşmaya varmalarını ya da kura çekmelerini uygun buldu. Kura çekimine gidilmeden-henüz kesinlik kazanmamışken-herhangi bir öncelik doğmasına neden olunmasın diye, her bir eyalete gönderilmesi gereken yardımcı güçlerin dağıtımının ne türlü yapılacağı üzerine oy kullanıldı:

Makedonya'ya Romalılardan altıbin yaya ve ikiyüz atlı, Latin adlı bağlaşıklarından altı bin yaya, üç yüz atlı verilmesine; öyle ki her

---

15) Yüksek din görevlilerinin aldığı ünvan.

Roma legiosunda altı bin yaya ve üç yüz atlıdan fazla asker bulunmayacak denli yaşlı askerlerin terhis edilmesine, karar verildi. Öbür konsulun ek güçler olarak alacağı Romalı askerlerin sayısında hiçbir sınırlama olmamakla birlikte, her birinde beş bin ikiyüz yaya ve üçyüz atlı bulunan en fazla iki legio bulundurma sınırı getirildi. Latin adlı bağlaşıklarından edineceği yaya sayısı meslekdaşıminkinden daha fazlaydı; on bin yaya ve altı yüz atlı. Bunlara ek olarak gereksinim duyulacak yere sevk edilmesi için dört legio oluşturulmasına, bunların tribunuslarının atanmasının konsulların yetkisi dışında tutulmasına ve halkın seçimine bırakılmasına karar verildi. Latin adlı bağlaşıklarına on altı bin yaya ve bin atlı vermesi buyuruldu. Bu ordunun herhangi bir yerde görev yapması istendiği zaman hemen yola çıkacak denli hazır tutulması buyruğu verildi. Bu önlem özellikle Makedonya için alınmıştır. Donanma için Romalı azatlı yurttaşlarından bin tayfa, İtalya'dan ise beş yüz tayfa toplanması buyuruldu. İtalya'dan asker alınanların sayısı o denli çoktu ki bundan ötürü bu eyaletin valisi, Makedonya'ya gidecek askerleri nakleden donanmayı adım adım izlemekle görevlendirildi. İspanya'ya da üç bin Romalı yaya ve üç yüz atlının ek güç olarak gönderilmesi uygun bulundu ve payına İspanya eyaleti düşen praetor, bağlaşıklardan dört bin yaya ve üçyüz atlı toplamakla yükümlü kılındı.

XIII. Aynı umursamazlıktan ötürü son günlerde, tanrıların hiçbir şeyi önceden bildirmediğine açıkça inandıklarını bilmiyorum değilim. Şu ana kadar ne bir mucize açıkça bildirilmiş ne de annelere geçilmiş. Öteyandan eski olayları yazarken nasıl oluyor da ruhum eski bir renk kazanıyor. Nasıl oluyor da çok eskilerin açıkça kabul edilmelerine karar verdiği olayları annellerimden uzak tutmak için bir çeşit dinsel bağ ile bağlı bulunuyorum.

Bu yıl Anagnia'dan alâmet haberi geldi; Gökte yanan bir meşale görülmüş ve bir inek konuşmuş; bu inek kamu adına besleniyormuş. Yine bu günlerde Minturnae kentinde gökyüzü sanki alev alev yanmıştır. Raete'de taş yağmıştır. Cumae'de kalede Apollon üç gün üç gece göz yaşları dökmüştür. Bir Roma kentinde iki tapınağın bekçileri, birisi Fortuna(16) tapınağında birçok kimse tarafından

---

16) Gelecek hakkında bilgi edinmek için danışılan bir kehanet tanrıçası olan Fortuna'ya (Yazgı), İtalya'da yaygın bir şekilde tapılıyordu. Ona, özellikle kadınlar *Primigenia* (İlk Doğan) adıyla tapıyorlardı.

tepelikli bir yılan görüldüğünü bildirdi. Öbürü Primigenia Fortuna tapınağının tepesinde görülen iki değişik alâmeti; avlusunda bir hurma ağacının yetiştiğini ve gün boyunca kan yağdığını, bildirdi. İkisi de alâmet olarak benimsenmedi. Çünkü birisi özel bir yerde gerçekleşmişti-T. Marcius Figulus hurma ağacının kendi evinin *impluvium*'unda(17) yetiştiğini bildirmişti- öbürü Roma dışında bir yerde gerçekleşmiştir; Fraegella'de L. Atreus'un evinde, oğlunun askerlik hizmeti için satın aldığı mızrak gün ortasında iki saatten fazla yanmış, ateş onun hiçbir kesimini yakıp kül etmemiştir. Kamu alâmetlerinden ötürü on kişilik bir kurul kitaplara (Sibylla) gittiler. Onlar kırk iri kurbanı konsulların hangi tanrılara sunacağını, bir dua günü düzenlenmesini, kamu yüksek görevlilerinin bütün *pulvinarium*'a (18) iri kurbanlar sunmalarını, halkın taç giymesini(19) bildirdiler. Herşey onlar kurulunun buyurduğu gibi yerine getirildi.

XIV. Ardından comitia, censor(20) seçimlerini bildirdi. Devletin önde gelenleri, C. Valerius Laevinus'u, L. Postumius Albinus'u, P. Mucius Scaevola'yı, M. Iunius Brutus'u, C. Claudius Pulcher'i ve T. Sempronius Gracchus'u censor adayı gösterdiler. Roma halkı son ikisini censor olarak seçti. Makedonya savaşı dolayısıyla askere alma gereksinimi diğer zamanlardan daha çok olunca, askerlik çağında olan gençler bu gereksinime istekli bulunmadığı için konsullar senato önünde halkı suçladılar. Praetor'lar, C. Sulpicius ve M. Claudius, onlara karşı halkın savunmasını üstlenerek şöyle konuştular: Asker toplama konsullar için değil çıkar güden konsullar için zordur. Onlardan hiçbiri istemeye istemeye askere alınmazlar. Bunun böyle olduğunu sayın senato üyeleri de biliyorlar. Praetor'lar, kendileri buyurma gücü ve yetkeleri daha az olmasına karşın eğer senato uygun görürse asker kaydetmeyi başaracaklardır.

---

17) Bir Roma evinin avlu (atrium) açıklığıdır; buradan giren yağmur sularını toplayan bir havuz bulunmaktadır.

18) Tanrıların yastıklı yatağı.

19) Taç olasılıkla defnedilir. Taç giyme, olağanüstü zamanlarda, daha çok ciddi bir duanın belirtisidir.

20) Censor, Roma kamu yüksek görevlilerinin en üstünde yer alır. Bu göreve gelebilmek için konsüllük yapmış olma koşulu vardır. Vergi çıkarma, sayım yapma ve ahlak denetimi censor'ların görevidir.

Senatus üyelerinin onayı, konsulların alayları arasında görev praetor'lara verildi. Censor'lar bu göreve destek çıkmak için kurultayda bir bildirme çıkardılar ve bütün yurttaşların ortak sorumlu oldukları and dışında, yapılması gereken sayım için bir kural getireceklerini ve bunun için şu andın işleceğini bildirdiler:

Sen kırk altı yaşından küçüksün, censor'lar, C. Claudius ve T. Sempronius'un bildiri uyarınca asker olarak kaydedilmeye uygun bulundun, bu censor'lar görevlerinde buldukları süre içerisinde asker kaydı ne denli sık yenilirse yenilensin-eğer ordunun bir askeri değilsen- asker kaydına bağımlı olacak mısın?

Makedonya legio'larından pekçok askerin, komutanlarının çıkar kaygısı yüzünden terhis edilmiş oldukları söylentisinin çıkması üzerine, P. Aelius ve C. Popilius'un konsulluklarında ya da bu konsulların ardından asker kaydetme konusunda yine böylesi bir bildirimde bulunuldu:

Bu erlerden herbiri otüz gün içinde, önce kendilerine gelip kayıt yaptırıp sonra eyalete dönsünler, babasının ya da dedesinin yetkesi altında olanların adları censor'lara bildirilsin. Censor'lar onların ayrılma gerekçelerini araştırınsınlar ve izinlerinin vaktinden önce yapıldığı saptananların asker kaydedilmelerini buyursunlar.

Bu bildiri üzerine censor'ların mektupları bütün forumlara ve küçük toplantı yerlerine gönderildikten sonra gençlerden öyle bir kalabalık üşüştü ki Roma'ya, kentte alışılmamış yoğunlukta bir kalabalık oldu.

XV. Ek güçler olarak gönderilmesi gereken askerlerin toplanmasından başka praetor C. Sulpicius, dört legio oluşturdu. Bu legio'lara asker kaydetme görevini on bir gün içinde tamamladı. Ardından konsullar eyaletler için kura çektiler. Çünkü praetor'lar, adalet yönetiminden ötürü kura çekimini erkenden yapmışlardı. C. Sulpicius'un payına Kent Praetor'luğu, C. Decimius'un payına Yabancılar Praetor'luğu düşmüştü. M. Claudius Marcellus İspanya praetor'luğuna, Ser. Cornelius Lentilus Sicilya praetor'luğuna, P. Fonteius Capito Sardinia praetor'luğuna, C. Marcius Figulus Donanma praetor'luğuna getirilmişti. Konsul Cn. Servilius'un payına İtalya eyaleti, konsul Q. Marcus'un payına Makedonya eyaleti düştü. Latin bayramları yapıldıktan hemen sonra Marcius hareket etti. Ardından Caepio, yeni legio'lardan ikisini yanısıra Gallya'ya götürüceğini

Senatusa ilettiğinde, senatus üyeleri, praetor C. Sulpicius ve praetor M. Claudius'un oluşturdukları legio'lardan istedikleri her hangi birisini, konsula vermelerine karar verdi. O , bir konsülün praetor kararına bağlı kalmasını içine sindiremeyerek senatusu dağıttı ve ardından praetor'ların yargıç kürsüleri önünde dikelererek, senatus kararı uyarınca kendisine iki legio ayrılmasını buyurdu. Praetor'lar yapılması gereken ayırımı konsülün keyfine bıraktılar.

Ardından censor'lar senatusu seçtiler. M. Aemilius Lepidus, censor'lar tarafından üçüncü kez başkan seçildi. Yedisi senatusdan çıkarıldı. Sonra sayım yapıldı. Sayıma Makedonya ordusunun erleri de alındı. Böylece sancağı altında ne kadar askerin bulunmadığını ortaya çıktı ve bunların eyaletine dönmeleri için zor kullanıldı. Onların ayrılma nedenlerini askerî yükümlülükleri açısından araştırdılar. Ayrılanların usulünce izin kullanmadıkları anlaşılana şü and içirildi: Sen censor C. Claudius ve censor Ti. Sempronius'un bildirisi uyarınca Makedonya'ya kendi rızanla dönebilir ve bunu hilesiz dolapsız ve kötülüksüz yapabilir misin?

XVI. Atlıların sayımında censor'ların görevleri çok acımasızca ve sert oldu. Birçoklarının atlarını ellerinden aldılar. Bu duruma içerleyen atlı sınıfının kını şü bildiritle alevlendi: Atlı sınıftan hiç kimse Q. Fluvius ve A. Postumius'un censor'lukları sırasında kamu gelir vergisini ve öbür vergileri toplamamalıdır, açık artırmaya girmemeli ve bu anlaşmanın yandaşı ya da ortakçısı olmamalıdır: Alınan bu karardan sonra yakınmaların artması üzerine eski *Publicanus*'lar(21), senatoya censor'ların yetkisinin sınırlandırılmasını önerdiler. Ancak öneri geri çevrildi. Sonunda censor'lara kişisel bir sorun yüzünden hınç duyan halk temsilcisi P. Rutilius'u davalarının savunucusu olarak tuttular. Onlar (censor'lar) onun azatlı kölesine, kamu tapınaklarının karşısında, kutsal yol üzerindeki yapıyı, kamu arazisi üzerinde inşa edilmiştir diye yıkmasını buyurmuşlardı. Bu yurttaş temsilcilere baş vurdu. Rutilius dışında hiç kimse onun adına müdahalede bulunmadı. O zaman censor'lar kefalet alınması için adamlarını gönderdiler ve bu yurttaş için kurultayda para cezası önerdiler. Bu bir anlaşmazlık doğurdu ve eski *publicanus*'lar temsilciye başvurular. Bir temsilcinin adına

---

21) Kamu gelirinin toplanması işini ihale sonucu üzerine alarak yürütülen kimseler (mültezimler).

ivedilikle yasa önergesi verdiler. Bu önergede kamu gelir gelirlerinin ya da dolaysız vergilerin(22) ve C. Claudius ve Ti. Semptorius'un yaptığı kiralara geçerli olmaması, herkesin kiralama ve satın alma hakkında müdahalesiz sahip olması için kira sözleşmesinin yeniden düzenlenmesi istenildi. Halk temsilcisi yasa önerisi için kurultayda bir gün tayin etti. O gün geldiğinde censor'lar yasa önerisinden vazgeçilmesi gerektiğini ileri sürerlerken, Gracchus'un konuştuğu sırada, bir sessizlik oldu: Claudius'un konuşması saygısız çıkışlarla bölündüğü için, o, görevliye sessizliğin sağlanmasını buyurmuştu. Bunun üzerine, temsilci görüşmenin kontrolünden çıktığından, onurunun çiğnediğinden yakınarak toplantının yapıldığı Capitollum'u terk etti. Ertesi gün büyük bir gürültü koptu: Temsilciye başvuran bir yurttaşı, para cezası ve kefaletler konusunda sorumlu tuttuğu, temsilcinin müdahalesine saygısızlık yaparak yetkisini çiğnediği için önce Gracchus'un mallarını tanrılara adadı. Ardından Claudius'a, görüşmeyi kendi kontrolünden çıkardığı için bir duruşma günü bildirdi. Her iki censor'u hainlikle suçladı ve Kent Praetor'u C. Sulpicius'tan *comitia*'da bir duruşma günü saptamasını istedi. Censor'lar, halkın kendilerini ilk uygun zamanda yargılamasına karşı çıkmayınca ihanet davası için yirmi üç ve yirmi dört Eylül günleri, *comitia*'da saptandı(23).

Censor'lar, doğrudan Özgürlük Tapınağı(24) avlusuna çıktılar; orada kamu hesaplarını mühürlediler, arşivleri kapattılar, kamu hizmetçilerini kovdular ve halk kendilerini yargılamadan önce kamu görevlerini işletmeyeceklerini bildirdiler. Önce Claudius savundu kendisini. Atlı sınıfının on iki *centuria*'sından(25) dokuzu, birinci

---

22) Kamu gelirleri (*vectigal*); arazi, maden, tuzla v.b. gibi kamu mallarının kiralanmasından sağlanan gelirler. Dolaysız vergiler (*tributum*); 15000 *aes*'lik mal varlığına sahip yurttaşlardan, binde 1,2 ya da 3 oranında, doğrudan alınan vergiler.

23) Herbirinin yargılanması için bir gün saptanmıştır.

24) Özgürlük Tapınağı'nın Senato konağına yakın olduğu görülüyor, belki de konağa bağlı bir tür ektir. İ.Ö. 195'de bir avlu (*atrium*) inşa edildiğinden XXXIV. (xliv. 5) kitapta söz edildi. Yine XXV. (vii. 12) kitaba göre konuklar burada bekletiliyor. İ.Ö. I. yüzyılda köleler burada hapsedildi (Cicero, *Pro Milone* 59). Asinius Pollio, Roma'nın, zengin mimari bezekli, ilk halk kütüphanesini burada kurdu (Ovidius, *Tristia* III. 1.71-2, Suetonius, *Augustus* 29).

25) Bkz. not 12

sınıftan öbür birçok *centuria*'larla birlikte censor'u suçlayınca, devletin önde gelenleri insanların gözleri önünde, halkın etrafında yas tutarak dolaşmak için altın yüzüklerini çıkarıp yas giysilerini giydiler(26).

Buna karşın, özellikle Tl. Gracchus'un onların düşüncesini değiştirmiş olduğu söyleniyor. Çünkü halk, Gracchus'un tehlike içinde olmadığını heryerde haykırması, o ise, eğer meslektaşları mahkûm olursa kendi duruşmasını beklemeden onunla birlikte sürgüne gideceğine kutsal sözlerle and içmişti. Yine de duruşma öyle gelişti ki, hiç umut kalmamışken, yalnızca dokuz *centuria* suçlamayı onaylamadı. Claudius aklandıktan sonra halk temsilcisi, Gracchus'un duruşmasına gerek kalmadığını bildirdi.

XVII. O yıl Aquileia'lı elçiler, kolonilerinin nüfusunun artırılması için dilekte bulundular. Senatus kararına göre bin beşyüz aile kolonist yazıldı. Başlarında üç kişilik kurul- T. Annius Luscus, P. Decius Subulo ve M. Cornelius Cethegus- gönderildi.

Yine bu yıl C. Popilius ile Cn. Octavius Yunanistan'a elçi olarak gönderildi. Onlar ilkin Thebae'lılara, ardından birinden öbürüne geçerek bütün Peloponnesus kentlerine, hiçbirisinin Romalı kamu yüksek görevlilerine senatonun karar verdiği dışında girişecekleri savaşta destek vermemelerini içeren senatus kararını okudular. Bu aynı zamanda ilerisi için bir güvence idi, çünkü senatus, bir onun bir öbürünün buyruklarıyla üzerine yıkılan yüklerden ve masraflardan kurtulacaktı. Akaia'lılar onlar için Aigeum'da bir kurultay oluşturdular. Karşılıklı anlayış içinde konuşup, birbirlerini dinledikten sonra elçiler, bu candan dost halkı gelecek konumları için seçkin bir umutla bırakıp Aetolia'ya geçtiler. Orada henüz bir ayaklanma çıkmamıştı. Ancak karşılıklı her eylemlerinden gocunmakta ve birbirlerini suçlamaktaydılar. Bundan ötürü elçiler, taraflara birbirlerine tutaklar verme çağrısında bulundular, ancak soruna köklü bir çözüm getirmeden buradan ayrılıp Acarnania'ya gittiler. Acarnania'lılar, Thyreum'da toplanarak karşıladılar elçileri. Burada da aynı şekilde topluluklar arasında anlaşmazlık vardı. Önderlerin bazıları, soyu Makedonyahlara çeken boyların delilikle

---

26) Siyah bir toga; bu giysi ile mücevher kullanılmaz, senatorlar ve kamu yüksek görevlileri yas togalarının üzerine erguvan rengi şerit takmazlardı.

rine karşı kentlerine garnizonlar yerleştirilmesi dileğinde bulundular. Bazıları da, savaşta tutsaklara ve düşmanlara yapıla gelmekte olan şeyin barış getirmiş ve bağlaşıklık düzene geçmiş halklar için onursuzluk kabul edileceğinden karşı çıktılar. Bu karşı görüş daha dürüst bulundu ve elçiler, Larissa'ya kendilerini gönderen proconsul Hostilius'a geri döndüler. Hostilius, Octavius'u yanında alıyordu, Popilius'u ise yaklaşık bin askerle birlikte Ampracia'ya kışlaya gönderdi.

XVIII. Perseus, kış başında Makedonya topraklarından ayrılmaya cesaret edememişti. Çünkü Romalıların korumasız kiralığına saldırmasından korkuyordu. Günün en kısa olduğu zamana doğru -o zaman kar kalınlığı Thesselya yönünden dağları aşılmaz kılıyor- komşularının umut ve cesaretlerini kırmak için fırsat olduğunu düşündü. Çünkü Romalılarla savaşa niyetlendiğinde, onlardan herhangi bir tehlike gelmemeliydi. Trakya'dan Cotys, Epiros'tan Cephalus ile- o beklenmedik bir anda baş kaldırarak Romalılardan ayrılmıştı- barışı sağlama aldı. Son savaşta Dardanos'luları sindirmişti. Geriye yalnızca Makedonya'nın İlyricum yönündeki düşmanı kaldığını düşündü. İlyria'luların da bizzat kendi aralarında huzuru sağlayamadıklarını, önceden de Roma'ya yaklaşmadıklarına göre İlyria boylarından komşu olanlara boyun eğdirirse, uzun zamandır kendisiyle bağlaşıklık olup olmama konusunda kararsız olan kral Gentius'u kendisine çekeceğini düşündü. Nitekim o, bazıları Phalanx askeri olan on bin yaya iki bin hafif silâhlı asker ve ikiyüz atlı birliğiyle birlikte Stuberra'ya gitti. Oradan, günlerce hububat toplayıp, kuşatılması gereken kentler için hazırlık yapılmasını buyurduktan sonra ayrıldı, üçüncü gün Penestia bölgesinin en büyük kenti Uscana yakınına ordugâhını kurdu. Ancak kuşatma için güce başvurmadan önce garnizon komutanlarının ve kasabalıların şimdiki düşüncelerini anlamak için adamlar gönderdi. Ne var ki orada İlyria'lı gençler Roma garnizonuyla birlikteydi. Adamları barıştan yana bir haber getirmeyince, kral amansız saldırıya geçti ve kenti sararak ele geçirme girişimine başladı. Hiç ar vermeksizin geceli gündüzlü, vardiyalı olarak bir kesimi duvarları aşmak için merdiven bir kesimi kapıları yakmak için ateş taşırlarken, kenti savunan savaşçılar da bu girişimleri engelliyorlardı. Çünkü Makedonyalıların kışın şiddetine açık alanda uzun süre katlanamayacaklarını, üstelik kralın Roma ile tutuşacağı savaşa düşkünlüğü yüzünden kuşatmayı kısa tutacağını umuyorlardı. Ancak barakalar yapıldığını ve kuleler yükseltildiğini görünce, direnme güçleri kırıldı. Çünkü kralla eşit güce sahip olmadıkları gibi,

kentin ani kuşatılması yüzünden içerde ne bol bol hububutları vardı ne de herhangi bir nesne. Kendilerine direnme gücü verecek hiçbir ümitleri kalmamıştı. Bu nedenle Spoletium'lu C. Carvilius ile Roma garnizonundan C. Afranius'u Perseus'tan, önce silâhlarını ve mallarını yanlarında alıp gitmelerine izin vermesini istesinler sonra, eğer bu isteklerini elde edemezlerse en azından yaşama ve özgürlük güvencesi alsınlar diye gönderdiler. Bu isteği kral sağlamadı da bol keseden vaat etti. Çünkü mallarını yanlarında alıp gitmelerine izin vermesine karşın, onları önce silâhlarından sonra mallarından etti. Romalılar gittikten sonra hem beşyüz kişiden oluşan İlyria cohors'unu (27) hem de Uscana'lılar kendilerini ve kentlerini ona teslim ettiler.

XIX. Perseus, Uscana'da garnizonunu kurduktan sonra, sayıca neredeyse ordusuna denk olan tutsaklarını kalabalık bir yığın halinde, Stuberra'ya götürdü. Orada Romalı tutsakları -dört bin kişiydiler- önderleri dışında, değişik kentlerin savunması için ayırdıktan sonra birkaç yönde stratejik noktası olan Oaeneum kentini kontrol altına almak için ordusunu yeniden Penetae'ye sevk etti. Oradan özellikle kralı Gentius olan Labeat'lar yönünde bir geçit vardır. Draudacum adıyla tanınan yoğun nüfuslu kalenin yanından geçerken bölgeyi tanıyan birisi, Draudacum kontrol altına alınmadıkça Oaeneum'u ele geçirmenin hiçbir yararı olmayacağını söyledi. Çünkü bunun her amaç için uygun stratejik konumu vardı. Ordu yaklaşınca kaledekilerin hepsi çabucak teslim oldular. Kaleyi teslim almak umduğundan çok hızlı gerçekleşince, yürüyüş kolunun verdiği korkunun ne denli ürkütücü olduğunu anladı ve öbür onbir kaleyi de aynı korku sayesinde kontrol altına aldı. Güç kullanmaya gereksinim duyduğu birkaçı dışında, geriye kalanlar kendi istekleriyle teslim oldular. Bunlar arasında ayrı ayrı garnizonlarda bulunan bin beşyüz Romalı askeri tutsak etti. Spoletium'lu Carvilius'un ona ve adamlarına karşı, resmi konuşmalarda kötü davranılmadığını söylemesi çok yarar sağladı. Sonra Perseus, düzenli bir kuşatma olmadan ele geçiriminin olanaksız olduğu Oaenum kentine vardı. Bu kent, genç adamları ve duvarları bakımından diğerlerine oranla azımsanmayacak ölçüde güçlüydü. Bir yandan Artatus adlı ırmakla öbür yandan çok yüksek bir dağla çevrili olması girişi güçleştiriyordu. Perseus kentin çevresinde siperler yaptıktan sonra, en yüksek kesimden boyu duvar seviyesine çıkacak denli bir tümsek oluşturmaya

---

27) Bir Roma Legio'sunun onda birini oluşturan yaya birliği.

girişti. Bu tahkimat yapılırken kasabalılar, sık sık meydana gelen çarpışmalarda duvarlarını korumak ve düşmanların kuşatma çabalarını engellemek için dışarı çıkıp saldırdılar. Bu arada onların büyük çoğunluğu türlü kazalara uğrayarak öldüler. Sağ kalanlar ise geceli gündüzlü canını dişlerine takarak çarpışmaktan ve yaralanmalardan ötürü işe yaramaz oldular. Tümsek, duvarla aynı düzeye erişince Nikatorai (Fatihler) dedikleri kral cohors'u tümseği aştı. Aynı zamanda başka yerlerden de birçok merdivenlerle kente saldırıya geçildi. Yetişkin erkeklerin tamamı öldürüldü. Onların karıları ve çocukları, Perceus tarafından korumaya alındı. Öbür ganimetler askerlere düştü. Oradan yengin olarak ayrılan Perseus, yanında sürgün yaşayan Illyrialı Pleuratus'u ve Beroea'dan Makedonyalı Adaeus'u elçi olarak, Gentius'a gönderdi. Onların görevi, bu yaz ve kış Romalılara ve Dardanos'lara karşı kralın kazandığı başarıları ona anlatmak, Illyria'da kışın giriştiği son savaşları saymak, Makedonyalılarla birleşmesi için Gentius'u kralın dostluğuna yaklaştırmaktı.

XX. Onlar, Scordus dağı sırtlarını aştıktan sonra Makedonyalıların, Dardanos'lar Illyricum ya da Makedonya'ya kolayca girmesinler diye bile bile çöle çevirdikleri Illyria'nın ıssız bölgesinden binbir güçlkle geçerek sonunda Scodra'ya varabildiler. Kral Gentius, Lissus'da idi. Oraya çağrılan elçiler, buyrukları iletirken içtenlikle dinlendiler. Ancak, Gentius Romalılarla savaşa girmek için istek duymadığı yanıtını verince, etkisiz kalmalarına karşın, özellikle para yokluğu yüzünden bu savaşa girecekti. Bu yanıtı Stuberra'daki krala iletiler, bu sırada kral Illyrialı tutsakları satmakla meşguldü. Yine bu elçiler, kralın muhafız birliğinden Glaucius'u yanlarına alarak, paradan söz etmeksizin hemen gönderildiler. Oysa yalnızca para, yoksul bir barbarı savaşa sürmeye yeterdi. Perseus, buradan Ancyra'yı yağmaladıktan sonra ordusunu yeniden Penestia'ya sevk etti. Uscana ve çevresinde ele geçirdiği bütün kaleleri garnizonlarla güçlendirdikten sonra Makedonya'ya döndü.

XXI. Illyria'yı yönetmekte olan Romalı legat, L. Coelius, kral bu bölgedeyken yerinden kıvılcıdamaya cesaret edememişti. Nitekim onun ayrılışının ardından Penestia'da Uscana kentini geri almaya kalkıştı. Ancak orada bulunan bir Makedonya garnizonu yüzünden birçok yara alarak püskürtülünce, askerî güçlerini yeniden Lychnidium'a çekti. Birkaç gün sonra o, Fregellae'lı M. Trebellius'u yeter derecede donanımlı bir gurup askerle birlikte kralla

dostluklarına hâlâ sadık olan Penestia kentlerine tutaklar alması için gönderdi. Aynı zamanda ona, Parthinus'lulara -onlar da tutaklar vermeye söz vermişlerdi- gitmesini buyurdu. O, sorun çıkarmadan her iki boydan da tutakları aldı. Penestia'lı atlılar Apollonia'ya, Parthinus'lu atlılar Dyrrachium'a- o zaman Yunanlılar onun adına, daha çok Epidamnus diyorlardı- gönderildi. Ap. Claudius, Illyricum'da edindiği kötü ünden kurtulmak için bir Epirus kalesi olan Phanote'yi kuşatmaya girişti. Roma ordusunun yanısıra Chaon'lardan ve Thesprotia'lılardan da yardımcı birlikler alarak yaklaşık altı bin kişiyle yola çıktı. Perseus'un burada bıraktığı Cleuas, güçlü bir garnizonla kaleyi savununca, onun bu girişimini başarısız kıldı. Elimea'ya doğru yola çıkan Perseus, bu yörede ordusunu bir kez daha denetledikten sonra, Epiroteslerin çağrısı üzerine Stratus'a yollandı. O zaman Stratus, Aetolia'nın en güçlü kentiydi. Yerleşim alanı, Inachum ırmağı yakınındaki Ampracia koyunun üzerindedir. Buradan on bin yaya ve üç yüz atlı birliğiyle birlikte -yolların darlığı ve çetinliği yüzünden birkaçını yanına alarak- yola koyuldu. Üçüncü günde Citium dağına ulaşıncı, kar kalınlığı dağı aşma girişimini öyle zorlaştırdı ki, ordugâhı için yer bulmada bile güçlük çekti. Yol ya da hava katlanabilir olduğu için değil de, daha çok kalmayı başaramadığı için buradan ayrıldı. Özellikle yük hayvanları sıkıntısı olmak üzere büyük sıkıntılardan ötürü, ikinci gün Niceaum denilen Juppiter Tapınağı yakınında ordugâhını kurdu. Oradan hızlı adımlarla Aratthus ırmağını geçerken, ırmağın derinliğinden ürkerek... yürüyüşü sürdürüp sürdürmemede kararsız kaldı. Bu arada bir köprü yapıldı ve ordusunu bu köprüden geçirdi. Bir günlük yürüyüş sonunda kendisine Stratus'u teslim edecek olan Aetolia'lıların önderi Archidamus ile buluştu.

XXII. O gün Perseus, Aetolia sınırına yakın bir yerde ordugâhını kurdu. İkinci gün buradan Stratus'a vardı. Orada Inachus ırmağı yakınında ordugâhını kurduğu zaman Aetolia'lıların kendisini koruyucuları olarak karşılamak için her kapıdan akın akın gelmesini beklerken, kapıların kapatılmış, bizzat kendisinin geldiği gece legat C. Popilius'un komutasındaki bir Roma garnizonunun içeriye alınmış olduğunu gördü. O sıra orada bulunan Archidamus'un etkisiyle kovulmuş olan önderler, kralı çağırırmaktaydılar. Onun Archidamus ile buluşmayı yeğlemesi üzerine çağırırmaktan vaz geçtiler, bu fırsatı, bin askerle Ampracia'dan gelmesi gereken Popius'a verdiler. Tam bu sırada Aetolia birliğinin atlı komutanı Dinarchus da altıyüz yaya ve yüz atlıyla buraya geldi. O, Perseus'a katılmak için Stratus'a gelmiş olmasına karşın, sonradan yazgısının onun düşüncesini değiştirdiği ve

yanlarına gelmekte olduklarının karşısında yer alarak Romalılara katıldığı kuşku götürmez. Popilius da böylesine döneke yaratılışlı birisi için yeterince tedbirli davranmasını bildi. Hiç zaman yitirmeden kapıların anahtarlarını ve surların korumasını kontrolü altına aldı. Dinarchus'u ve Aitolialıları, Stratus'lu gençlerle birlikte, garnizonun gözetimi bahanesiyle kaleye gönderdi.

Perseus, kentin en yüksek kesimine bakan tepeden resmi konuşmaları denedikten sonra, onların kararlı olduklarını üstelik kendisini de silâhlarla belirli uzaklıkta tuttuklarını anlayınca ordugâhını kentten beş bin adım ötede, Petitarus ırmağının karşı kıyısına kurdu. Orada danışma kurulunu topladı; Archidamus ile Epiroslu kaçaklar, onu burada alıkoymaya çabalarken Makedonyalıların önde gelenleri, yılın kötü bir zamanında oldukları, hiç bir ön hazırlık yapmadıkları, dahası düşman kuşlalarının buradan pek uzakta bulunmadığı için kuşatılardan önce kuşatanların kıtlık çekeceğini düşünerek savaş yapılmaması gerektiğini söyleyince, içine korku düşen Perseus, ordugâhını Aperantia'ya götürdü. Aperantialılar, Archidamus'un bu boylar arasındaki büyük saygınlığı ve etkinliği yüzünden, onu düşünce birliği içinde kabul ettiler. Archidamus'un kendisi sekizyüz askerli garnizonuyla birlikte onların başına geçti.

XXIII. Buraya geldiği zamanki gibi, kral çok sayıda hırpalanmış asker ve yük hayvanıyla birlikte Makedonya'ya geri döndü. Yine de Appius, Perseus'un Stratus'a ilerlemekte olduğu haberi üzerine Phanotia kuşatmasından çekildi. Çevik gençlerden oluşan garnizonuyla onu izleyen Cleuas, dağların yolsuz yörelerindeki sırtlarda, yüklü yürüyüş kolundan yaklaşık bin kişiyi öldürdü, ikiyüz kadarını da tutsak aldı. Appius, dar geçitleri aştıktan sonra, Meleona denilen ovada birkaç gün konakladı. Bu arada Cleuas, elinde Epiros boylarından beşyüz kişi olan Philostratus'u yanısıra alarak Antigonea ülkesine geçti. O zaman çapulculuk için yola çıkan Makedonyalılar, Philostratus'u cohors'u ile birlikte karanlık bir yerde pusuya düşürdüler. Antigonea'dan çıkan silâhlı adamlar, dağınık yağmacılara saldırdılar. Onlar, düzensiz bir şekilde kaçan yağmacıları kovalarken, düşmanların tuzağına düşerek vadiye döküldüler. Orada yaklaşık bin kişi öldürüldü, yüz kişi de tutsak edildi ve savaşı her yerde başarıyla yürüttüler, ordugâhlarını bağlaşıklarına Roma ordusundan zarar gelmeyecek denli, Appius'un ordugâh üssüne yakın kurdular. Bu yerlerde zamanını amaçsızca geçirmekte olan Appius, Chaonia'lı askerler, Thesprotia'lı askerler ve garnizonlarda bulunan diğer

askerleri terhis ettikten sonra İtalya'lı askerlerle birlikte Illyricum'a çekildi. Ardından Parthinus'ların bağlaşıklık kentlerinin askerlerini kışlaklara dağıttı ve kendisi kurban kesmek amacıyla Roma'ya döndü. Perseus, Penestae boylarından bin yaya ve ikiyüz atlı çağırarak Cassandrea'ya, orayı korumak için gönderdi. Elçiler, Gentius'tan yine aynı yanıtı alarak döndüler. Bir yandan Perseus, üst üste elçiler göndererek ona önerilerde bulunmaktan geri durmuyor, bir yandan da Gentius'un sağlayacağı asker sayısının ne kadar olduğu bilinmesine karşın bunun her yönden getireceği böylesi bir masrafı göze alamıyordu.

Özet

Eyaletlerinde yönetimi ağırlıklı ve acımasız bir şekilde yürüten birkaç praetor, senato tarafından mahkûm edildi. Proconsul P. Licinius Crassus, Yunanistan'daki birçok kenti zorla boyunduruk altına aldı ve yağmaladı. Bu yüzden onun tutsak ederek açık artırmayla köle olarak sattıkları, senato kararınca yeniden özgür kıldılar. Roma donanmalarının praefectus'ları da aynı şekilde bağlaşıklarının başına pekçok işler açtılar. Kitap, kral Perseus'un Thracia'da kazandığı başarıları içeriyor; o, Dardanusluları ve kralı Gentius olan Makedonyalıları yendi. Olonicus'un İspanya'da çıkardığı isyan, kendisinin ölümüyle birlikte yatıştı. M. Aemilius Lepidus, censor'lar tarafından senato başkanı seçildi.